

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในบรรดาทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ดินเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง เพราะนอกจากจะใช้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนแล้ว ดินยังเป็นแหล่งรวมของทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ โดยเฉพาะในด้านการเกษตร และดินยังเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญและใหญ่ที่สุด แม้ว่าดินจะมีบทบาทที่สำคัญและสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน ของมนุษย์มากมายก็ตาม แต่ไม่ค่อยจะมีผู้คำนึงถึงหรือสนใจกับดินอย่างจริงจัง ดังจะเห็นได้ว่าที่ดินหลายแห่งในประเทศไทยได้ถูกปล่อยให้รกร้างว่างเปล่าไม่เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ ดินขาดการทนบำรุงที่ดี ผิวดินถูกชะล้างเป็นหลุมเป็นบ่อ พื้นที่บางแห่งถูกชะล้างมากจนเป็นหุบเหวนอกจากนั้นระบบการทำให้ดินล่อย คือการถางป่าปลูกพืชในที่ดินใหม่เพียง 2-3 ปี พอดินเสื่อมคุณภาพก็ย้ายไปทำที่ใหม่ การทำให้ดินล่อยวิธีนี้ ก็ยังคงปฏิบัติอยู่โดยมิได้คำนึงถึงว่าดินจะสูญเสีย นอกจากนี้พื้นที่ลาดเทหรือพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกรที่ยังปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน ก็เป็นการทำให้ดินถูกชะล้างและเสื่อมโทรม เช่น การยกร่องตามแนวลาดเท การย่อยดินให้เป็นก้อนเล็กก้อนน้อย เป็นต้น และจากผลการทดลองเกี่ยวกับการสูญเสียของดิน เนื่องจากน้ำไหลบ่าของ โครงการพัฒนาที่ดินภาคเหนือที่จังหวัดลำปาง พบว่าวิธีการปลูกพืชแบบที่เกษตรกรนิยม(ไถแล้วปลูก) บนที่ ที่มีความลาดเท 5% จะเกิดการสูญเสียหน้าดินเนื่องจากการพัดพาของน้ำปีละประมาณ 5,000 กก./ไร่ ด้วย เหตุนี้จึงต้องมีการอนุรักษ์ดินและน้ำ เพื่อเป็นการป้องกันการพังทลายของดินและสงวนทรัพยากรอันล้ำค่าไว้

ดินและน้ำมีความสำคัญต่อการพัฒนาการเกษตรเพียงใด การอนุรักษ์ดินและน้ำก็ย่อมมีความสำคัญ เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ในการผลิตพืชผลได้ในระยะยาว นอกจากดินและน้ำจะมีความสำคัญต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งมวลบน โลกแล้ว ยังมีความสำคัญและสัมพันธ์กับเศรษฐกิจ สังคม ความเจริญของประเทศ หากมีการใช้ดินและน้ำ โดยไม่มีการอนุรักษ์ จะทำให้ความสามารถในการผลิตลดลงเรื่อยๆ ซึ่งจะมีผลให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะประเทศเกษตรกรรม อย่างประเทศไทย เพราะฉะนั้นการอนุรักษ์ดินและน้ำจึงถือได้ว่าเป็นวิธีการที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำมาปฏิบัติ

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจและตั้งใจที่จะศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติในการอนุรักษ์ดินและน้ำของเกษตรกร โดยได้เลือกทำการวิจัยในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงปางคะ ตำบลสะเมิงเหนือ อำเภอ สะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นหนึ่งใน 36 ศูนย์ฯ ของมูลนิธิโครงการหลวง เพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ให้ดีขึ้น ตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และมีเป้าหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ เพื่อให้เกษตรกรใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามหลักการอนุรักษ์ดิน

และน้ำ ซึ่งมูลนิธิโครงการหลวงร่วมกับกรมพัฒนาที่ดินได้เร่งดำเนินการ ให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริม และเผยแพร่ความรู้ให้แก่เกษตรกร ในการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนตลอดไป เนื่องจากในขณะนี้พบว่า ยังมีเกษตรกรในอีกหลายพื้นที่รวมทั้งในเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงปางคะ ที่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และขาดการปฏิบัติการอนุรักษ์ดินและน้ำอย่างถูกต้อง ดังนั้นจึงได้ทำการศึกษาเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในงานพัฒนาการเกษตรบนที่สูง สามารถแก้ไขปัญหาและมีแนวทางส่งเสริมในทิศทางที่ถูกต้อง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการปฏิบัติต่อการอนุรักษ์ดินและน้ำของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้ง เผ่ากระเหรี่ยง และคนเมืองในพื้นที่เพาะปลูกศูนย์พัฒนาโครงการหลวงปางคะ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยลักษณะบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ของเกษตรกร ที่มีผลต่อการปฏิบัติการปลูกพืชในระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการปลูกพืชในระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการปลูกพืชในระบบอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่สูงอื่นๆ

สมมติฐานในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานว่า ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ปัจจัยด้านการผลิต รวมถึงความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ดินและน้ำ มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติต่อระบบอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกร

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติในการอนุรักษ์ดินและน้ำของเกษตรกร โดยมีตัวแปรต่างๆ ที่ใช้เป็นกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัย ดังนี้

ก. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

1. ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล

- หมู่บ้าน
- ชนเผ่า
- ศาสนา
- อายุ
- เพศ
- ระยะเวลาที่มาอาศัยอยู่

2. ปัจจัยพื้นฐานด้านเศรษฐกิจ

- รายได้ทางการเกษตร
- รายได้นอกภาคเกษตร
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
- จำนวนแรงงานด้านการเกษตร
- ประสบการณ์ในการทำการเกษตร
- ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร

3. ปัจจัยพื้นฐานด้านสังคม

- การรับรู้ข่าวสาร
- การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมูลนิธิโครงการหลวง และเจ้าหน้าที่พัฒนาที่ดิน
- การได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมูลนิธิโครงการหลวง และเจ้าหน้าที่พัฒนาที่ดิน
- ความสามารถในการใช้ภาษาไทย
- การเป็นสมาชิกของโครงการหลวง
- ตำแหน่งผู้นำทางสังคม

4. ปัจจัยพื้นฐานด้านการผลิต

- ลักษณะดินในพื้นที่เพาะปลูก
- ชนิดพืชที่ปลูก
- จำนวนครั้งที่ปลูกพืช
- ความลาดเทของพื้นที่
- พื้นที่แหล่งน้ำ

5. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ

- การเข้าร่วมฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ
- ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ

ข. ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ การปฏิบัติของเกษตรกรที่มีต่อระบบในการอนุรักษ์ดินและน้ำ ในพื้นที่เพาะปลูก

กรอบแนวคิด

ก. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลกรอบแนวคิด

- หมู่บ้าน
- ชนเผ่า
- ศาสนา
- อายุ
- เพศ
- ระดับการศึกษา
- ระยะเวลาที่มาอาศัยอยู่

ปัจจัยพื้นฐานด้านเศรษฐกิจ

- รายได้ทางการเกษตร
- รายได้นอกภาคเกษตร
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
- จำนวนแรงงานด้านการเกษตร
- ประสบการณ์ในการทำกรเกษตร
- ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร

ปัจจัยพื้นฐานด้านสังคม

- การรับรู้ข่าวสาร
- การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมูลนิธิ โครงการหลวง และเจ้าหน้าที่พัฒนาที่ดิน
- การได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมูลนิธิ โครงการหลวง และเจ้าหน้าที่พัฒนาที่ดิน
- ความสามารถในการใช้ภาษาไทย
- การเป็นสมาชิกโครงการหลวง
- ตำแหน่งผู้นำทางสังคม

ปัจจัยพื้นฐานด้านการผลิต

- ลักษณะดินในพื้นที่เพาะปลูก
- ชนิดพืชที่ปลูก
- จำนวนครั้งที่ปลูกพืชในรอบ 1 ปี
- ความลาดเทของพื้นที่
- พื้นที่แหล่งน้ำ

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ

- การเข้าร่วมฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ
- ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ

ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

ได้แก่ การปฏิบัติของเกษตรกรที่มีต่อระบบ
ในการอนุรักษ์ดินและน้ำ ในพื้นที่เพาะปลูก

นิยามศัพท์

1. การปฏิบัติต่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ หมายถึง การปฏิบัติของเกษตรกรในพื้นที่เพาะปลูก ที่มี
ส่วนในการอนุรักษ์ดินและน้ำ อันได้แก่

1.1 วิธีทางพืช

- การปลูกพืชให้เหมาะสมตามสภาพของดิน
- การปลูกพืชคลุมดิน
- การปลูกพืชหมุนเวียน
- การปลูกพืชสลับระหว่างแถบหญ้าแฝกตามแนวระดับ

1.2 วิธีกล

- การทำทางระบายน้ำ
- การไถตามแนวระดับ
- การสร้างระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ
- การทำบ่อน้ำในไร่นา

1.3 วิธีเกษตรกรรม

- การทำการเกษตรตามแนวระดับ
- การยกร่องตามแนวระดับ
- การปรับปรุงบำรุงดิน
- การใช้ปุ๋ยหมักและปุ๋ยคอก
- การใช้ปุ๋ยพืชสด พืชตระกูลถั่ว
- ปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีที่เหมาะสม

2. ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาขั้นสูงสุดของเกษตรกร

3. ชนเผ่า หมายถึง ความแตกต่างทางเชื้อสายของเกษตรกร ได้แก่ ชนเผ่าม้ง ชนเผ่ากะเหรี่ยง
และคนเมือง

4. อายุ หมายถึง อายุเต็มของเกษตรกรถึงวันตอบแบบสอบถาม นับจำนวนเป็นปี

5. ประสบการณ์ หมายถึง ประสบการณ์ที่เกษตรกรได้ทำการเพาะปลูกพืชตั้งแต่วันที่ เริ่ม
ปฏิบัติถึงวันตอบแบบสอบถาม นับจำนวนเป็นปี

6. แรงงานด้านการเกษตร หมายถึง จำนวนแรงงานในครอบครัวของเกษตรกรที่ทำการเกษตร

7. ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร หมายถึง ขนาดพื้นที่ของเกษตรกรทั้งหมดที่ใช้ทำการเกษตร

8. การฝึกอบรม หมายถึง ประสบการณ์ในการเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินและน้ำของเกษตรกร
9. การเป็นสมาชิกโครงการหลวง หมายถึง สถานภาพในการเป็นหรือไม่เป็นสมาชิกของโครงการหลวง ณ วันที่กรอกแบบสอบถาม
10. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หมายถึง การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมงานพัฒนาที่สูงของมูลนิธิโครงการหลวง กรมพัฒนาที่ดิน ในการส่งเสริมการปลูกพืชในระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ
11. เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรชาวเขาเผ่าม้ง กะเหรี่ยง และคนเมือง ที่ทำการเกษตรในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงปางคะ ตำบลสะเมิงเหนือ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่
12. การได้รับข่าวสาร หมายถึง การได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆเกี่ยวกับการเกษตร จากแหล่งต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ เอกสาร หรือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของรัฐ เป็นต้น
13. รายได้ทางการเกษตร หมายถึง รายได้รวมของครอบครัวที่ได้มาจากการเกษตรในรอบ 1 ปี
14. รายได้นอกภาคการเกษตร หมายถึง รายได้รวมของครอบครัวที่ได้มาจากแหล่งอื่นนอกเหนือจากการทำการเกษตร
15. ความสามารถในการใช้ภาษาไทย หมายถึง ความสามารถในการฟัง, พูด, อ่าน และเขียนภาษาไทยได้ ของเกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์
16. ปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ หมายถึง ปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อเกษตรกรในการปฏิบัติการอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่เพาะปลูก
17. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจในวิธีการที่จะเป็นการอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกร การวัดความรู้โดยการให้คะแนนตอบถูกได้ 2 คะแนน ตอบผิดได้ 1 คะแนน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University

All rights reserved